

9. Урись Т. Архетип як естетична домінанта художнього вираження модусу національної ідентичності в сучасній українській поезії [Текст] / Т. Урись // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Випуск 1(35). – 2016. – С. 96–100.

10. Ференц Н.С. Види художніх образів. Основи літературознавства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://libfree.com/152867229_literaturavidi_hudozhnih_obraziv.html

11. Хропко П. Оберігаючи менталітет нації. Українська література. – Київ: Ковчег, 2003. – С. 7.

12. Шевченко Т. Гайдамаки / Т. Шевченко; прим. та комент. Л. Ушакова; худож.-оформлювач Б.П. Бублик. – Харків: Фоліо, 2013. – 667 с.

13. Шестак А. Архетипи в поезії Т. Шевченка: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук : спец. 10.01.01. – українська література / Шестак Анна Михайлівна; КНУТШ. – К., 2009. – 20 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://disser.org.ua/file26308.html>.

14. Юнг К. Об архетипах коллективного бессознательного // К. Юнг. Архетип и символ. Серия: Страницы мировой философии / Перевод с нем. А.М. Руткевича. – Минск: Ренесанс, 1991. – 304 с. - [Електронний ресурс]. –Режим доступу: <https://royallib.com>

Paliy W. M. National archetypes in borders N. Dewjatko (for the book "The Gold of the Sun, the Blue of Water").

During the research, the national archetypes of the book "Golden Sun, Blue Waters" by N. N. Devyatko: "Ukraine", "people", "falcon", "water", "sun", which determine history, life and culture, were discovered and analyzed. the Ukrainian people, to reveal the spiritual ideals of the Ukrainian nation, to promote respect for the traditions of our Motherland, the invincible belief in its power and prosperity, are the most expressive artists and testify to the excellent writer's mastery and the specifics of the author's style.

Keywords: archetype, language, nation, artistic image, people, mentality.

УДК 378+821.161.2'42:34

Побережна Н. О.

кандидат педагогічних наук, доцент
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ НА ОСНОВІ ІНТЕГРАТИВНО-ДІЯЛЬНОГО ПІДХОДУ

У публікації порушується питання про забезпечення фахової підготовки майбутніх правників на основі інтегративно-діяльного підходу. Організація лексичної роботи студентів-правників спрямовується на спостереження над структурно-семантичними особливостями юридичних і міжгалузевих термінів, а також на специфіку сполучення термінів у процесі розгортання юридичного дискурсу.

Ключові слова: юриспруденція, юридична освіта, майбутні юристи, інтегративно-діяльний підхід, майбутні юристи.

Постановка проблеми. Реформування правоохоронних органів України на фоні сучасного активного міжнародного співробітництва висуває

підвищені вимоги до фахової підготовки правоохоронців, їх фахової компетентності, яка формується у процесі науково-предметної професійної підготовки, при цьому набуває ваги мовна підготовка майбутніх правників, оскільки йдеться про формування мовної особистості правника, уміння продукувати юридичні тексти відповідно до вимог точного й логічного покажчика мовленнєвої реляції. Окрім того, юридична освіта нині становить визначальний складник соціальної сфери держави, що загалом сприяє розвитку інститутів громадянського суспільства. Юридична освіта забезпечує процес отримання майбутнім правознавцем систематизованих фахових знань і подальшого їх використання у професійній діяльності, зокрема – під час розгортання юридичного дискурсу.

Аналіз публікацій. Лексика вітчизняного правознавства перебуває в полі посиленої уваги науковці. Зокрема, на систему україномовного поняттєвого апарату юриспруденції й подальшого дослідження питань юридичної термінології звернули увагу українські мовознавці та юристи: О. Ворошилов, О.Сербенська (особливо з погляду історії становлення і функцій субмови права), С.Головатий, І.Усенко (загальна характеристика мови законодавства), В. Арсенюк, Н.Артикуца, Ю.Прадід (теорія юрислінгвістики), Б.Стецюк (карно-процесуальна лексика), С.Кравченко (стилетвірні фактори мови законодавства, лексика юридичного підстилю), В.Демченко та М.Леоненко (функціонування юридичної термінології), І.Кочан і А.Токарська (культура юридичної мови).

Водночас аналіз практики процесу фахової підготовки у вищому юридичному навчальному закладі свідчить про недостатню увагу до проблеми упровадження інтегративно-діяльнісного підходу, послідовне запровадження якого в системі вищої юридичної освіти сприятиме усуненню низки суперечностей між:

- зростанням вимог суспільства до якості надання юридичних послуг та недостатнім рівнем сформованості умінь і навичок професійного значення, які стосуються рівня розроблення юридичного дискурсу;

- рівнем наукового осмислення проблеми фахової підготовки на основі інтегративно-діяльнісного підходу в системі вищої юридичної освіти і відсутністю наукового розв'язання цієї проблеми, дидактичних і методичних розробок, практичних рекомендацій для викладачів із зазначеного питання.

Мета публікації – розкрити специфіку організації лексичної роботи майбутніх юристів на основі інтегративно-діяльнісного підходу.

Виклад матеріалу. Інтегративний характер складників предметної компетентності майбутніх юристів передбачає організацію фахової підготовки, спрямованої насамперед на комплексне засвоєння програмового матеріалу, де розглядувана тема розглядається не стільки лінійним шляхом засвоєння, скільки проблемно-пошуковим. За такого подання навчального матеріалу спеціальна підготовка майбутніх правників не передбачає безпосереднього співвідношення з конкретною навчальною дисципліною або курсом, оскільки інтегративні навчальні дисципліни за змістовим

наповненням передбачають варіативність, що дозволяє варіювати змістовий складник шляхом уведення практико-орієнтованого навчального матеріалу.

Інтеграція як дидактичний засіб чи принцип має реалізацію у змістовому навантаженні навчальних предметів фахової підготовки майбутніх правників у формі їх об'єднання і представлення цілісним блоком, який відтворює проект конструювання інтегрованих навчальних курсів юридичного спрямування. Відповідно, інтегративний принцип репрезентації навчального супроводу підготовки студентів юридичних спеціальностей актуалізує їх суб'єктивний досвід як сукупність юридичних, соціальних, навчально-фахових і психологічних ситуацій, які можуть виконувати освітню функцію.

Оновлення парадигми сучасної вищої юридичної освіти передбачає скорочення інваріантного освітнього компонента за рахунок уведення практично орієнтованих завдань і навчальних ситуацій, завдань проблемно-пошукового характеру, що актуалізує необхідність розвитку особистості правника задля випередження на певному етапі розвитку юридичної галузі певного сегменту дидактично оброблених предметних юридичних знань шляхом рефлексії чинника пізнавальної активності, уміння поєднувати загальнопредметні знання з можливістю вивчення обмеженої кількості навчальних дисциплін у межах циклів фахової юридичної підготовки.

Інтегративно-дільнісний характер викладання навчального матеріалу вимагає відповідного забезпечення цілісності в межах фахової підготовки майбутніх юристів, що висуває певні вимоги до розроблення змістовного складника компетентісно орієнтованого фахового блоку в межах інваріантної підготовки.

Наведені вище міркування дозволяють робити узагальнення про те, що інтегративний принцип формування змісту фахових навчальних курсів має корелювати з предметним принципом побудови змісту юридичної освіти, детермінуючи його як варіативні, так і фундаментальні зміни відповідно до гіпотетичних змін вітчизняного законодавства.

Предметний принцип побудови змісту юридичної освіти не дозволяє належною мірою враховувати в навчальному процесі такі тенденції розвитку наукового знання, як синтез, інтеграцію знань із різних наукових галузей на основі новітніх ідей і уявлень про суспільний лад, понять про права й обов'язки особистості тощо, а також сучасні напрями подальшого розвитку вітчизняної юриспруденції з урахуванням міжнародних параметрів. Процес інтеграції юридичної науки з іншими суміжними (психологією, юридичною філософією, юридичною етикою) нерозривно пов'язаний із їх диференціацією, оскільки послуговування методами дослідження одних наук у суміжних [7] висуває нові вимоги до побудови змісту юридичної освіти так, щоб знання з різних наукових галузей групувалися навколо практичних задач юридичного спрямування і пов'язаних із ними наукових і науково-практичних проблем юридичної галузі.

Результати навчальної діяльності майбутніх правників на інтегративних заняттях визначаються за *критеріями*:

- створення загального уявлення про розглядувану проблему юридичного спрямування;
- розширення світогляду майбутніх правників шляхом оволодіння галузевими поняттями;
- підвищення культури суджень, поглиблення аргументації, ступінь переконаності в підсумках обговорення проблеми юридичного спрямування, актуалізація творчого мислення;
- прагматично-інтелектуальна й конструктивно-психологічна залученість до розглядуваної навчальної проблеми.

З урахуванням міжпредметного характеру навчального матеріалу під час роботи майбутніх юристів визначаємо принципи відбору навчального матеріалу для сформованості термінологічного мінімуму юридичного спрямування необхідно керуватись такими принципами, як:

- *комунікативність* – відбір одиниць, які організують і забезпечують спілкування;
- *функціональність* – використання мовних одиниць для продукування юридичного дискурсу;
- *семантична цінність* – структурно-семантичний аналіз юридичних термінів і терміносполучень;
- *стійкість і стандартність* – відібрані мовні й мовленнєві одиниці повинні бути стандартними, і такими, які точно й доцільно використовуються в конкретній ситуації юридичного спрямування; вони не конструюються, а відтворюються у процесі юридичного дискурсу;
- *повторюваність і частотність* – ідеться насамперед про кількісний показник використання мовних одиниць юридичного спрямування майбутніми правниками.

Робота з лексичним матеріалом в рамках інтегративно-діяльнісного підходу передбачає такі навчальні проєкції:

1. Робота з базовими поняттями, спостереження над ядрено-периферійними структурно-семантичними складниками юридичного терміна / терміносполучення.

Юридичний термін співвідноситься з правовим поняттям як першоелементом правового знання і слугує його знаковою (мовною) моделлю, репрезентованою у звуковій і літерній формах. Поняття, його внутрішній зміст, обсяг і структура є логіко-смісловою основою для побудови термінологічного значення у вигляді дефініції, яка узагальнює найістотніші ознаки і взаємозв'язки правового явища. Поняттєва сутність зумовлює місце і статус юридичного терміна в терміносистемі, його категорійні та класифікаційні ознаки.

Термін права може характеризуватися як загальноюридичний (поширений в усіх галузях права), галузевий (присутній лише в певній галузі права), міжгалузевий (відомий у двох або кількох галузях права), суміжний з іншими галузями діяльності.

Процеси термінологічної міграції юридичних термінів в юридичний дискурс поширюється, що пов'язано передусім з посиленням впливу правознавчих структур на діяльність у сфері юриспруденції [4, с. 50].

Під час роботи з правничою лексикою необхідно враховувати взаємозалежність між зовнішньою структурою наукового терміна (планом вираження) і його семантичною структурою (планом змісту): багатозначність переважає серед термінів – слів, утворені ж від такого терміна словосполучення – однозначні.

Прикладом може слугувати аналіз правничих термінів *докази*, який має різне значення у словосполученнях *докази письмові* (документи і матеріали); *докази речові (предмети)* [2, с. 110]; *служба: служба безпеки (державний правовий орган спеціального призначення); служба муніципальна (професійна діяльність осіб, що займають посади в органах місцевого самоврядування)* [6, с. 369]. У процесі спостереження над структурно-семантичними особливостями аналізованих термінів майбутні правники з допомогою викладача усвідомлюють, що збільшення кількості компонентів структурного складу термінів оптимально обмежує полісемію, оскільки кожен новий член термінологічного словосполучення конкретизує, уточнює значення.

2. Робота з синонімічним рядом юридичних понять.

Робота майбутніх правників передбачає поетапне опрацювання міжгалузевих термінів, які утворюють разом з іншими лексемами синонімічний ряд.

Прикладом може слугувати завдання, спрямоване на вироблення як загальної лексичної компетенції, так і розвиток уміння розгортати юридичний дискурс шляхом уведення синонімів відповідно до комунікативної настанови.

Завдання. Ознайомтесь із поданими словниковими статтями до синонімічного ряду. За прикладом подайте власні словникові статті.

Абстрактний / ідеальний (загальний, умоглядний) – який ґрунтується на теоретичних, відірваних від практики і досвіду, міркуваннях.

Активний, енергійний, ініціативний (діяльний, завзятий) – який виявляє особливу енергію в якійсь діяльності, зайнятий справою.

Актуальний (злободенний, животрепетний, наболілий, болючий, нагальний) – важливий для певного часу, який відповідає найважливішим вимогам і потребам сучасності.

Історичний / грандіозний / серйозний / епохальний / кардинальний – важливий, великий, немаловажний, вагомий, значний, визначний, неоцінений, цінний, дорогоцінний – який

Коректний / галантний / делікатний / тактовний – ввічливий, гречний, чемний, обхідливий, поштивий, шанобливий – про людину, яка

Фундаментальний / тотальний – ґрунтовний, глибокий, всебічний, повний, вичерпний, розгорнутий – який

Капітальний / кардинальний – ґрунтовний, докорінний –

Стилетвірний потенціал міжгалузевих термінів дозволяє їх використовувати як задля стилістичного розмаїття, та і відповідно до контексту. Ідеться не лише про послоговування усталеними терміновживаннями, але й уведення їх до різностильового й полісемантичного спеціального тексту.

Завдання, які передбачають роботу з синонімічними рядами різного стилістичного спрямування, дозволяють розширити загальну обізнаність майбутніх правників, а також виробити стилістично-комунікативну ознаку фахового мовлення – точність і логічність.

Завдання. Прокоментуйте особливості слововживання наведеного синонімічного ряду. Уведіть слова в контекст. Доберіть із юридичного підстилю фрагменти з використанням наведених синонімів.

1. **Об'єднання** (групування людей, держав, різних установ за спільними інтересами відповідно до ідей, цілей тощо), **співдружність, співтовариство, союз; блок, коаліція** (держав, партій тощо для тимчасових спільних дій); **федерація** (союз товариств, держав, організацій, кожна з яких має власні законодавчі, виконавчі і судові органи); **конфедерація** (форма організацій, суверенних держав, що мають спільні керівні органи); **ліга** (спілка, об'єднання окремих осіб, установ або держав з певною суспільно-політичною метою); **сім'я**.

2. **Опонент** (людина, яка відповідно до своїх поглядів виступає супротивником когось), **конкурент, суперник; дисидент (інакодумець); антагоніст** (непримиренний).

Лексична робота з термінами передбачає також спостереження над особливостями використання термінів, які можуть бути віднесені як до іншогогалузевих, з одного боку, так і до історизмів чи архаїзмів, що передбачає уведення історичного або / та етимологічного коментаря на основі спостереження над фрагментами юридичних пам'яток, словниковим матеріалом словників з позиції синхронії й діахронії.

Аналізовані в навчальній ситуації правничі терміни спостережувані в суміжних галузях, можуть становити такі ряди:

Договір – угода (розм.), домовленість (розм.), пакт (запоз.), трактат (заст.), конкордат (з Ватиканом) (рег.), контракт (запоз.) [5, с. 240 – 241].

Статут – збірка правил (розм.), устав, кодекс (заст.) [5, с. 415].

Документ – акт (контекст.), протокол (контекст.), офіційний папір (розм.), грамота (заст.), посвідчення (рег.) [5, с. 93].

Дозвіл – санкція (запоз.), ліцензія (контекст.), перепустка (квасісин.), віза (квасісин.) [5, с. 80].

3. Робота з паронімічними терміносполученнями.

На окрему увагу заслуговують терміни – прикметникові пароніми, які мають значеннєву реалізацію залежно від головного слова. Прокоментуємо, що почасти в системі української мови пароніми не відповідають подібному розмежуванню в інших слов'янських мовах, зокрема – російській і білоруській. Відповідно до інтегративно-діяльнісного підходу методично

доцільним буде застосування методики перекладу терміносполучень у юридичному підстилі з російською українською мовою.

Завдання. Перекладіть терміносполучення українською мовою, поясніть особливості поєднання паронімічних прикметників з іменниками в українській мові.

Военный (укр. *воєнний / військовий*): военная база, военная операция, военная организация, военная промышленность, военная тайна, военная техника, военная форма, военное время, военное положение, военное производство, военное училище, военные преступления, военный врач, военный завод, военный конфликт, военный объект, военный потенциал, военный трибунал, предмет военного обихода, продукция военного назначения.

Під час розв'язання таких завдань методично доцільним буде на першому етапі пояснення значення (робота зі словником) слів *воєнний / військовий*. Зокрема, в українській мові лексема *воєнний* означає якість, яка відповідає такому тлумаченню: *який стосується війни, пов'язаний з нею; військовий – який стосується війська, військовослужбовця, узвичаєний, установлений у війську, в армії* [1; 3]. Пор., *военная база – військова база; военная операция – воєнна операція*.

Пропонована система лексичної роботи майбутніх юристів активізує пізнавальну діяльність студентів, спонукає до аналізу семантичних реалізацій юридичних термінів, сприяє розвитку культури фахового мовлення.

Висновки. Упровадження інтегративно-діяльнісного підходу в системі підготовки майбутніх юристів уможливорює формування фахової компетентності студентів-правників; сприяє виробленню високого рівня культури фахового мовлення, зокрема стилістично-комунікативних ознак – точності й логічності; дозволяє проектувати студентам юридичний дискурс відповідно до комунікативної і прагматичної настанови.

Бібліографічні посилання

1. Арсенюк В. П. Українське термінознавство / В. П. Арсенюк. – Львів : Світ, 1994. – 215 с.
2. Брак Г. Л. Лінгвістичний аналіз тексту / Г. Л. Брак. – Львів : Світ, 1999. – 142 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – Київ : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
4. Ворошилов О. Д. З історії української термінографії / О. Д. Ворошилов // Мова і духовність нації. – Київ, 1992. – С.141–157.
5. Ляшук А.М. Семантична структура юридичних термінів української та англійської мов : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.17 / Ляшук Анна Миколаївна ; Київський національний лінгвістичний ун-т. – Київ, 2007. – 20 с.
6. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України : [від 13 квіт. 2012 р.] / [О. А. Банчук та ін.] ; за ред. О.А.Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка ; Центр політ.-прав. реформ. – Харків : Фактор, 2013. – 1058 с.
7. Якиляшек В. Й. Інтегративний підхід до формування імовірно-статистичних понять / В. Й. Якиляшек // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 2. – С. 69–78.

Poberezhna N. O. Organization of lexicon work of future lawyers based on integrative-active approach.

The article addresses the issue of ensuring professional competence of law students within the integrative activity approach. The development of law students' lexicon is aimed at observing the structural and semantic peculiarities of legal and interdisciplinary terms, as well as the specificity of the combination of terms in legal discourse. The integrative activity nature of teaching requires adequate support of integrity within the professional training of law students, which imposes certain requirements for the development of a meaningful component of the competence-oriented professional unit within the limits of the compulsory training.

It is substantiated that the results of learning activity of law students in integrative classes are determined by such criteria: forming an overall perspective of the considered problem of legal direction; broadening of students' outlook by legal concepts acquisition; mastering the culture of judgments, intensifying the argumentation and the degree of confidence in the outcome of the legal discussion.

The implementation of the integrative activity approach in the system of law students' training enables the formation of professional competence of law students; promotes the development of a high culture level of professional communication; provides opportunity to plan a legal discourse in accordance with a communicative and pragmatic approach.

Keywords: jurisprudence, legal studies, integrative activity approach, law students, compulsory training, legal discourse.

УДК 37.091.39 - 027.22

Подворчан А. З.
старший викладач
*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

РОЛЬОВА ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ІНТЕРАКТИВНИЙ МЕТОД ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розглянуто зміст рольової гри як інтерактивного методу дидактики, наведено види навчальних ігор, обґрунтовано доцільність застосування інтерактивних технологій у процесі навчання дисципліни «Українська мова професійного спрямування»; визначено загальні тенденції для розвитку комунікативних умінь і навичок здобувачів вищої освіти у процесі формування фахової компетентності через використання рольової дидактичної гри.

Ключові слова: дидактична гра, рольова гра, інтерактивні методи, компетентність.

Актуальність проблеми. Фахова компетентність сучасного фахівця визначається його умінням зіставляти й аналізувати інформацію, вирішувати складні завдання, творчо використовувати засвоєні знання, знаходити нестандартні рішення, співпрацювати з іншими людьми тощо. Навчити цьому можна, поєднуючи традиційні та інноваційні методи. Інтерактивні